

of violations by management and employees of legislation, local acts, contracts, rules of corporate ethics regarding the creation, acquisition, implementation, and transfer of intellectual property objects and innovations.

It is proposed to include the following measures and mechanisms in such a system: identification and audit of all intellectual developments, their patentability, selection of the most effective form of their legal protection (regime of non-disclosure of commercial secrets, patent, certificate), if necessary, state registration of relevant rights, obtaining of protection documents; carrying out an assessment of rights to objects of intellectual property, registering them as intangible assets; verification of the existence of agreements on the acquisition, implementation, disposal of property rights of intellectual property, the status of their implementation, extension; development of a policy of prevention and detection of corruption manifested in the process of creating objects of intellectual property and their commercialization; development of a strategy for preventing violations of intellectual property rights and protecting rights.

Keywords: intellectual property, compliance, commercialization, risk management, business, economic activity, economic entities, economic contract, innovative entrepreneurship.

*Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.03.2026 р.*

УДК 347.77:347.9

DOI 10.31558/2786-5835.2026.1.1.32

Оверковський Костянтин Володимирович,
*адвокат, доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри цивільного права і процесу*

*Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6226-3699>*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем захисту прав інтелектуальної власності в цивільному процесі України. Метою статті є аналіз та визначення процесуальних особливостей захисту прав інтелектуальної власності в цивільному процесі. Увага приділена аналізу доказового забезпечення у справах даної категорії, зокрема застосуванню загальних та спеціальних процесуальних інструментів, передбачених ЦПК України. Розкрито значення інституту витребування доказів, огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпечення позову та спеціального механізму, передбаченого ст. 84-1 ЦПК України, який дає змогу отримувати інформацію про походження та мережу розповсюдження контрафактної продукції. Доведено, що зазначена норма є ключовим процесуальним інструментом у справах про контрафакцію, оскільки забезпечує можливість встановлення повного ланцюга виробництва та збуту незаконної продукції. Проаналізовано проблематику розмежування юрисдикції у справах щодо інтелектуальної власності, визначено критерії віднесення таких справ до цивільного судочинства. Окремо досліджено співвідношення процесуальних і матеріально-правових способів захисту, передбачених Цивільним кодексом України, зокрема вилучення та знищення контрафактної продукції, а також застосування разової грошової виплати.

Ключові слова: інтелектуальна власність, контрафакція, підприємництво, інновації, торговельна марка, цивільний процес, доказування, судовий захист.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку цифрової економіки та креативних індустрій право інтелектуальної власності (далі – ІВ) набуває особливого значення як один із ключових об’єктів цивільно-правової охорони. Водночас ефективність такого захисту значною мірою залежить не лише від матеріально-правового регулювання, а й від належних процесуальних механізмів, що забезпечують справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд спорів у порядку цивільного судочинства. Особливої актуальності набувають питання протидії контрафакції, незаконному використанню об’єктів авторського права, торговельних марок, патентів та іншим порушенням у сфері інтелектуальної власності, які часто потребують оперативного судового реагування і належного доказового забезпечення. У зв’язку з цим дослідження процесуальних особливостей захисту прав інтелектуальної власності в цивільному процесі є важливим як для розвитку правозастосовної практики, так і для вдосконалення законодавства.

Актуальність зазначеної проблематики зумовлена поширенням контрафактної продукції в цивільному обороті, що охоплює як товари повсякденного вжитку, так і високотехнологічні вироби, для яких питання якості, безпеки та відповідності правовим вимогам є критично важливими. Такі порушення не лише створюють ризики для споживачів, але й завдають істотної шкоди правоволодільцям у вигляді втрати прибутків та підризу ділової репутації, а в умовах воєнного стану можуть набувати й підвищеного стратегічного значення. З огляду на це дослідження механізмів протидії контрафакції в цивільному процесі є особливо важливим у системі захисту прав інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти захисту прав інтелектуальної власності та протидії контрафакції досліджували у своїх працях О. В. Бахур, І. Ф. Коваль, В. І. Микитин, С. Г. Ткачук, О. О. Штефан та інші науковці. У наукових працях, зокрема, аналізуються питання захисту прав інтелектуальної власності у судовому порядку, застосування способів доказування, підходи до кваліфікації контрафакції як правопорушення та інші питання. Водночас більшість наукових досліджень не приділяє достатньої уваги комплексному аналізу спеціальних процесуальних механізмів та їх ролі у формуванні ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності в цивільному процесі, у тому числі щодо захисту прав та законних інтересів у сфері контрафакції.

У зв’язку з наведеним виникає потреба в науковому аналізі процесуальних особливостей захисту прав інтелектуальної власності в цивільному судочинстві, а також у визначенні напрямів удосконалення відповідних механізмів судового захисту.

Метою статті є аналіз процесуальних особливостей захисту прав інтелектуальної власності у спорах щодо контрафакції в цивільному процесі.

Виклад основного матеріалу. Захист прав інтелектуальної власності має важливе значення для забезпечення розвитку інноваційної діяльності, творчості,

добросовісної конкуренції та стабільності цивільного обороту. Найпоширенішими порушеннями у зазначеній сфері є контрафакція, незаконне використання засобів індивідуалізації, порушення авторських та суміжних прав, а також неправомірне використання інших об'єктів ІВ.

Права інтелектуальної власності можуть захищатися в різних видах судочинства, зокрема в господарському та цивільному, причому значна частина відповідних спорів розглядається саме господарськими судами. Водночас не менш важливе значення має цивільне судочинство, у межах якого забезпечується захист прав фізичних осіб, авторів, спадкоємців та інших учасників цивільно-правових відносин у сфері інтелектуальної власності.

Розмежування юрисдикції між цивільними та господарськими судами у справах про порушення прав інтелектуальної власності має важливе значення. Визначення підвідомчості справ про захист прав інтелектуальної власності цивільним або господарським судам здійснюється відповідно до загального правила, встановленого ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [1] та ст. 20 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) [2]: ключовим є суб'єктний склад учасників спірних правовідносин.

Велика Палата Верховного Суду зазначила, що критеріями відмежування справ цивільної юрисдикції від інших є, по-перше, наявність спору щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів позивача у будь-яких правовідносинах, крім випадків, коли такий спір вирішується за правилами іншого судочинства, а по-друге, спеціальний суб'єктний склад цього спору, у якому однією зі сторін є, як правило, фізична особа. Отже, у порядку цивільного судочинства за загальним правилом можна розглядати будь-які справи, у яких хоча б одна зі сторін зазвичай є фізичною особою, якщо їх рішення не віднесено до інших видів судочинства [3].

Для сфери захисту прав інтелектуальної власності наведене означає, що якщо хоча б одна зі сторін є фізичною особою, яка не є суб'єктом господарювання, справа підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. Так, вимога про визнання недійсним свідоцтва на торговельну марку, власником якої є фізична особа, не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства. Верховний Суд дійшов висновку про відсутність правових підстав для розгляду зазначеної вимоги за правилами господарського судочинства. Ця вимога підлягає вирішенню в загальному суді (враховуючи необхідність розгляду справи за участю фізичної особи – власника спірного свідоцтва) [4].

Тобто визначальними критеріями віднесення таких справ до цивільного судочинства є насамперед суб'єктний склад спору (участь фізичної особи, яка не є суб'єктом господарювання), а також характер спірних правовідносин, які мають

цивільно-правову природу та не пов'язані безпосередньо зі здійсненням господарської діяльності.

Розмежування правомірної та протиправної поведінки учасників цивільного обороту у сфері інтелектуальної власності є необхідною передумовою для ефективного застосування механізмів судового захисту, зокрема у спорах щодо контрафакції та інших порушень прав інтелектуальної власності. У цьому контексті ключове значення має розуміння змісту базових категорій, як-от «оборот у сфері інтелектуальної власності» та «контрафакція», оскільки саме вони визначають правову кваліфікацію відповідної поведінки та межі легального використання об'єктів права інтелектуальної власності.

У дослідженнях присвячених обороту прав інтелектуальної (промислової) власності обґрунтовується, що в господарському обороті у сфері промислової власності слід розрізняти: 1) введення в оборот прав промислової власності як реалізацію правомочності розпорядження цими правами; 2) введення в оборот матеріальних благ як реалізацію правомочності використання об'єкта промислової власності, тобто першого введення у оборот продукту, виготовленого із застосуванням об'єкта промислової власності [5, с. 194]. Характеристика цивільного обороту передбачає його розгляд як сукупність відносин, врегульованих нормами права, щодо переходу цивільних прав на ті або інші блага. Цивільному обороту притаманні всі елементи правовідносин: об'єкт обороту, суб'єкти обороту, зміст обороту [5, с. 32].

У сфері ІВ треба розрізняти господарський оборот (у межах підприємницької діяльності) та цивільний оборот як ширшу категорію переходу прав між суб'єктами. Це пояснює можливість розгляду спорів щодо ІВ не лише господарськими, а й цивільними судами.

Класично класифікацію порушень майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності поділяють на договірні та позадоговірні правопорушення. Водночас серед позадоговірних порушень особливе місце посідає контрафакція як один із найбільш поширених і суспільно небезпечних проявів неправомірного використання об'єктів інтелектуальної власності. Це зумовлює необхідність з'ясувати зміст поняття «контрафакція».

Законодавство не містить єдиного визначення контрафакції, однак пов'язує її з незаконним використанням об'єктів ІВ у товарах чи продукції. Так, Митний кодекс України не дає безпосереднє визначення контрафакції, проте визначає, що до «контрафактних товарів» належать товари, що є предметами порушення прав інтелектуальної власності на торговельну марку чи географічне зазначення в Україні, на яких без дозволу міститься позначення (назва чи термін для географічного зазначення), а також упаковка, етикетка, наліпка, брошура, інструкція з експлуатації, гарантія чи інший документ такого типу, навіть якщо вони пред-

ставлені окремо, які є предметами порушення прав інтелектуальної власності на торговельну марку або географічне зазначення тощо [6]. Термін «контрафактна продукція» означає продукцію або примірник, які випускаються, відтворюються, публікуються, розповсюджуються, реалізуються тощо з порушенням майнових прав інтелектуальної власності [7].

О. В. Бахур пропонує таке поняття «контрафакції у сфері промислової власності у як неправомірне використання з комерційною метою учасником господарських відносин охоронюваного об'єкту промислової власності у процесі виробництва, виготовлення, перевезення, збуту, продажу, ввезення контрафактних товарів» [8, с. 88].

Узагальнено контрафакцію треба розуміти як незаконне виготовлення, використання, введення в цивільний оборот або розповсюдження продукції з неправомірним використанням об'єктів ІВ без згоди правоволодільця.

У літературі вказано, що «...контрафактні дії розгруповуються на загальні та спеціальні. До загальних дій слід віднести: виготовлення (застосування) виробу (продукту) та/або надання послуги із застосуванням певного об'єкта промислової власності; пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет; продаж; імпорт – ввезення на митну територію України; експорт – вивезення за межі митної території України; зберігання. Спеціальні дії залежатимуть від специфіки об'єкта промислової власності» [9, с. 142].

Щодо ознак контрафакції вказано, що «... такі ознаки: умисні дії правопорушника; комерційна (корислива) мета; незаконне введення в оборот матеріальних благ, виготовлених із використанням об'єкта промислової власності; зовнішня схожість товару з оригіналом; відсутність згоди правоволодільця майнових прав промислової власності на виробництво таких товарів; наявність чинної правової охорони об'єкта промислової власності» [10, с. 145].

Отже, в контексті захисту прав інтелектуальної власності в цивільному процесі контрафакцію доцільно розглядати як одну з найбільш поширених форм порушення майнових прав, що проявляється у незаконному виготовленні, використанні чи введенні в цивільний оборот продукції з неправомірним використанням охоронюваних об'єктів ІВ. Саме встановлення ознак контрафакції, способів її вчинення та факту відсутності згоди правоволодільця має вирішальне значення для визначення предмета доказування і застосування ефективних цивільно-правових способів захисту.

У правопорушеннях в сфері ІВ має значення саме судовий процес, оскільки він забезпечує механізми встановлення факту порушення, оцінки доказів та захисту порушених прав як фізичних осіб, так і інших учасників цивільних правовідносин.

З огляду на це доцільним є подальший аналіз процесуальних особливостей розгляду справ про порушення прав інтелектуальної власності в порядку цивіль-

ного судочинства, зокрема інструментів, спрямованих на оперативне та ефективне припинення контрафактних дій.

Загальні засади доказування в цивільному процесі визначені главою 5 ЦПК України «Докази та доказування», норми якої, зокрема ст. 76 (визначення та види доказів), ст. 81, 83 (подання доказів), ст. 84 (витребування доказів), ст. 89 (оцінка доказів), звісно, є основоположними для будь-якої категорії цивільних справ. Проте для справ про порушення прав інтелектуальної власності законодавець передбачив спеціальну норму, а саме ст. 84-1 ЦПК України, яка встановлює особливий порядок витребування окремих доказів у справах про порушення прав інтелектуальної.

Варто зазначити, що відповідна норма ЦПК України була введена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» від 20.03.2023 № 2974-IX [11], яким одночасно була передбачена аналогічна норма і для господарського судочинства ст. 81-1 ГПК України, що свідчить про системний підхід законодавця до врегулювання питань витребування доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності незалежно від юрисдикції.

Стаття 84-1 ЦПК України, зокрема, передбачає право суду за вмотивованим клопотанням учасника справи витребувати докази у вигляді інформації про походження та мережі розповсюдження товарів чи послуг, що порушують права інтелектуальної власності або щодо яких є підстави вважати таке порушення. Така інформація може бути витребувана від імовірного порушника, осіб, які з комерційною метою володіли, використовували чи реалізовували відповідні товари або послуги, а також інших осіб, залучених до їх виробництва чи розповсюдження.

Клопотання може стосуватися лише відомостей, необхідних для встановлення походження та каналів збуту такої продукції чи послуг, зокрема даних про виробників, постачальників, продавців, інших попередніх володільців, а також інформації про кількість і вартість товарів чи послуг (ч. 2 ст. 84-1 ЦПК).

До того ж корисним для побудови тактики захисту є можливість витребування вищевказаних доказів до подання позову, як захід забезпечення доказів (ст. 116–118 ЦПК України).

Отже, у справах щодо контрафакції стаття 84-1 ЦПК України запроваджує важливий процесуальний механізм виявлення джерел походження та каналів розповсюдження контрафактної продукції. Це дає можливість правоволодільцю отримати через суд інформацію про виробників, постачальників, продавців, обсяги товару та його вартість, що суттєво полегшує доведення факту порушення, тобто дає змогу встановити повний ланцюг виробництва та розповсюдження контрафактної продукції.

До того ж процесуальний механізм, передбачений ст. 84-1 ЦПК України, є більш характерним саме для такої категорії спорів, як контрафакція, та порушень пов'язаних із незаконним виготовленням, використанням чи введенням у цивільний оборот продукції з неправомірним використанням охоронюваних об'єктів права інтелектуальної власності.

У юридичній літературі зазначено, що «...інформація, що може бути витребувана на підставі ст. 84-1 ЦПК України пов'язана лише з товарами, які повинні містити або самі є об'єктами права інтелектуальної власності. В усіх інших спорах (наприклад, спори про авторство, спори між співавторами, спори щодо спадкування тощо) стосовно права інтелектуальної власності будуть діяти загальні процесуальні правила щодо витребування доказів» [12, с. 32–33].

Із наведеними позиціями автора можна погодитися частково. Дійсно, процесуальний механізм, передбачений ст. 84-1 ЦПК України, є дещо вузькоспеціалізованим. Однак саме така спеціалізація норми не є її недоліком, а навпаки, свідчить про цільове призначення законодавчого механізму. Ефективним цей інструмент є у справах саме щодо контрафакції, незаконного виготовлення, постачання та введення у цивільний оборот продукції з неправомірним використанням об'єктів ІВ. Можливість витребування відомостей про походження товару, мережу його розповсюдження, кількість та вартість продукції підсилює позицію правоволодільця.

До того ж, як зазначає автор: «... загальний висновок стосовно доцільності введення спеціальної процесуальної норми, закріпленої у ст. 84-1 ЦПК України, ... є достатньо сумнівним, ... ці норми не містять процесуальних додаткових (окремих) вимог щодо подання заяви про витребування таких доказів, вимог до суду щодо їх розгляду та змісту відповідної ухвали суду... Убачається за доцільне і логічне включити положення ст. 84-1 ЦПК України та ст. 81-1 ГПК України у спеціальне матеріальне законодавство у сфері інтелектуальної власності та виключити положення зазначених норм із процесуального законодавства» [12, с. 32–33].

Твердження про доцільність виключення ст. 84-1 ЦПК України із процесуального законодавства видається спірним. Перебування цієї норми саме у процесуальному кодексі забезпечує її безпосереднє застосування судом як процесуального інструменту. Перенесення ж процесуальної норми до матеріального законодавства може спричинити ускладнення її практичного застосування, оскільки суд керується саме процесуальним законодавством.

Поряд із загальним та спеціальним механізмом витребування доказів (ст. 84, 84-1 ЦПК) значення має «огляд доказів за їх місцезнаходженням» (ст. 85 ЦПК України). У справах про контрафакцію суд за необхідності може оглянути товари, етикетки, упаковку, виробниче обладнання в місці їх фактичного знахо-

дження для встановлення та фіксації ознак порушення. Це актуально, коли необхідно зафіксувати кількість продукції, умови її зберігання чи технологію виробництва до можливого знищення або приховування правопорушником контрафактних товарів. Також важливим процесуальним інструментом є положення ч. 7 ст. 85 ЦПК України, яке дає змогу суду за заявою учасника справи чи з власної ініціативи оглянути вебсайт, сторінку або інші місця збереження даних в мережі Інтернет з метою встановлення та фіксування їх змісту. Ця норма набуває особливого значення в умовах цифровізації контрафакції, коли незаконна реалізація продукції здійснюється переважно через онлайн-платформи, інтернет-магазини та соціальні мережі.

Інститут забезпечення позову (глава 10 ЦПК України) у справах про контрафакцію становить критично важливий превентивний механізм, що дає змогу запобігти подальшому розповсюдженню контрафактної продукції та збереженню доказової бази до вирішення спору по суті. Відповідно до ст. 152 ЦПК України, суд може вжити таких заходів забезпечення позову, як: арешт контрафактних товарів та обладнання, що унеможлиблює їх подальшу реалізацію; заборона вчиняти певні дії (зокрема виробляти, імпортувати, реалізовувати продукцію з неправомірним використанням об'єктів права інтелектуальної власності); зупинення митного оформлення товарів чи предметів, що перебувають під митним контролем. Оперативність застосування цих заходів має вирішальне значення, оскільки затримка може призвести до повної реалізації контрафактної партії, що зробить подальше судове рішення неефективним.

Також треба звернути увагу на можливість альтернативного забезпечення позову (заміна заходу забезпечення), передбачену ч. 4 ст. 156 ЦПК України. У разі вжиття судом заходів забезпечення позову про стягнення грошової суми чи позову майнового характеру про порушення прав інтелектуальної власності відповідач може за своєю ініціативою забезпечити позов шляхом внесення на депозитний рахунок суду грошових коштів у розмірі вимог позивача або надання банківської гарантії на таку суму. Це положення створює баланс між інтересами правовласника (який отримує грошове забезпечення своїх вимог) та відповідача (який може уникнути арешту обладнання чи товарів, що може паралізувати його господарську діяльність). Водночас застосування такої можливості у справах про контрафакцію має враховувати необхідність не лише компенсації збитків, але й фізичного усунення контрафактної продукції з цивільного обороту, що не може досягатися виключно грошовим забезпеченням.

Щодо питання способів захисту прав ІВ від контрафакції, окрім загальних способів захисту (ст. 16 ЦК України), треба враховувати специфіку спеціальних способів захисту, передбачених ст. 432 ЦК України. Відповідно до ч. 2 ст. 432 ЦК України, в контексті захисту від контрафакції суд може постановити рішен-

ня, зокрема, про: вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів за рахунок особи, яка вчинила порушення (п. 3); вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності, або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь за рахунок особи, яка вчинила порушення (п. 4); застосування разової грошової виплати замість застосування вищевказаних способів захисту (п. 4-1).

Стосовно способу захисту як застосування разової грошової виплати (п. 4-1 ч. 2 ст. 432 ЦК України) варто зазначити таке. Цей спосіб захисту може створювати ризик системного ослаблення захисту від контрафакції, оскільки фактично дає змогу порушнику уникнути реальних наслідків через грошову компенсацію, розмір якої не перевищує звичайної ліцензійної винагороди. Це суперечить принципу ефективного захисту, захист має бути не лише формальним, але й практично ефективним. Можливість «відкупитися» через разову виплату нівелює каральну та превентивну функції цивільно-правової відповідальності. Формула розрахунку виплати, як «розмір винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу», створює парадоксальну ситуацію: правопорушник отримує те саме, що отримав би ліцензіат. Буде відсутній додатковий негативний наслідок за порушення, тоді економічно раціональніше спершу порушити, а потім заплатити, ніж отримувати ліцензію заздалегідь.

Умова щодо «ненавмисності та без недбалості» є дискусійною, правопорушник може свідомо посилатися, що порушення сталося ненавмисно. Проте такі обставини треба оцінювати критично, оскільки було з'ясовано вище – однією з ознак контрафакції є саме умисні дії правопорушника.

Способи захисту, передбачені п. 3-4 ч. 2 ст. 432 ЦК, є більш ефективними у боротьбі з контрафакцією, оскільки фізично усувають контрафактні товари з ринку, ліквідують виробничу базу порушника, створюють превентивний ефект для потенційних порушників та відповідають міжнародним стандартам (TRIPS, Директива ЄС 2004/48/ЄС від 29.04.2004 [13]).

Зазначається, що «при визначенні способу захисту права інтелектуальної власності у межах реалізації цивільної диспозиції суд має обирати визначений чинним законодавством як універсальний, так і спеціальний спосіб захисту порушеного права інтелектуальної власності» [14, с. 100].

У літературі вбачаються різні погляди щодо конфіскаційних способів захисту. Так В. І. Микитин зазначає, що «дослідження конфіскаційних заходів захисту права інтелектуальної власності, що застосовуються до контрафактних матеріальних носіїв, у яких виражені результати інтелектуальної діяльності або засоби індивідуалізації, дало змогу обґрунтувати неприпустимість законодавчо-

го закріплення можливості передачі власникам інтелектуальних прав на їх прохання матеріальних носіїв, визнаних контрафактними, в рахунок відшкодування збитків, оскільки подібна можливість вступає в протиріччя з основними принципами цивільно-правової відповідальності... Водночас передбачена законом можливість звернення в дохід держави обладнання, устаткування та матеріалів, використаних для порушення виключних прав, обумовлена тим, що ці матеріальні об'єкти не є незаконними (контрафактними), а лише використовувалися в цілях, що суперечать закону, і, будучи у власності держави, можуть бути використані в законних і корисних цілях або бути передані державою будь-яким особам для подібного легального використання» [15, с. 131–132].

Позиція автора викликає певні заперечення. Заборона передачі контрафактних товарів правовласнику може створювати ситуацію, коли якісна продукція підлягає обов'язковому знищенню навіть за наявності бажання правовласника отримати її для легалізації, що особливо неефективне у випадках високовартісних товарів (фармацевтика, електроніка тощо). Диспозитивність цивільного права дозволяє правовласнику самостійно обирати оптимальний спосіб сатисфакції, а передача товарів може бути ефективнішою, ніж грошове відшкодування, особливо якщо правопорушник є неплатоспроможним. Аргумент щодо передачі обладнання державі є спірним: якщо конфіскаційні санкції не можуть зараховуватися в рахунок відшкодування, то й обладнання має знищуватися або передаватися правовласнику, а не державі, інакше держава безпідставно збагачується за рахунок приватного спору. Проте з цього положення можливі винятки, зокрема у випадках воєнного стану, надзвичайної ситуації, стихійного лиха чи інших обставин суспільної необхідності.

О. В. Бахур пропонує доцільним надання суду права передавати контрафактні товари правовласнику в рахунок відшкодування за його згодою; також запропоновано конкретизувати у виконавчому законодавстві порядок, особливості вилучення, конфіскації і знищення контрафактних товарів, матеріалів і знаряддя, що використовувалися для їх виготовлення [8, с. 172].

Пропозиція автора заслуговує на часткову підтримку, але з застереженнями щодо сфери застосування та процедурних гарантій. Передача контрафактних товарів правовласнику може бути виправдана виключно у випадках високовартісних товарів, де знищення створює непропорційні економічні втрати для суспільства – наприклад, контрафактні ліки, які після перевірки якості можуть врятувати життя, або запчастини для військової техніки в умовах воєнного стану, коли альтернативні джерела постачання обмежені. Однак важливо, щоб така передача не замінювала, а лише доповнювала інші санкції. Без детальної регламентації надання суду дискреційного права передачі може створити ризик системних зловживань та послабить превентивну функцію захисту від контрафакції.

Висновки. Визначальними критеріями віднесення спорів у сфері інтелектуальної власності до цивільного судочинства є суб'єктний склад правовідносин, зокрема участь фізичної особи, яка не є суб'єктом господарювання, а також цивільно-правовий характер спірних відносин.

Розгляд справ про контрафакцію в порядку цивільного судочинства свідчить про формування комплексної системи процесуального захисту, що поєднує загальні механізми (витребування доказів, огляд, забезпечення позову) та спеціальний інструмент витребування інформації про мережі розповсюдження контрафактної продукції (ст. 84-1 ЦПК України). Результативність захисту забезпечується їх послідовним і взаємопов'язаним застосуванням. Запровадження ст. 84-1 ЦПК України стало важливим кроком у посиленні процесуальних гарантій захисту прав інтелектуальної власності та протидії контрафакції. Спеціалізація цієї норми дає змогу отримувати інформацію про повний ланцюг виробництва і збуту контрафактної продукції, що має істотне значення для доведення порушення та визначення розміру збитків.

Переміщення контрафакції у цифрове середовище зумовлює необхідність адаптації процесуальних засобів захисту. Особливого значення набувають огляд вебсайтів і електронних даних, витребування інформації про канали розповсюдження та забезпечення позову.

Дієвість процесуальних механізмів захисту від контрафакції залежить від їх узгодженості зі способами захисту, передбаченими ст. 432 ЦК України. Вилучення та знищення контрафактних товарів можливе за умови своєчасного виявлення, фіксації та забезпечення доказів. Разова грошова виплата (п. 4-1 ст. 432 ЦК України) має застосовуватися як виняток, щоб не послаблювати превентивну функцію захисту прав інтелектуальної власності.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є порівняльно-правовий аналіз процесуальних механізмів протидії контрафакції в іноземних державах з метою адаптації найкращих практик до національного законодавства.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 16. ст. 1088.
2. Господарський процесуальний кодекс України (ред. з 15.12.2017) від 06.11.1991. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. ст. 56.
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12.10.2022 у справі № 183/4196/21 (провадження № 14-36цс22). *ЄДРСР*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107140909> (дата звернення: 12.03.2026).
4. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 17.06.2025 у справі № 910/4461/23. *ЄДРСР*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128275685> (дата звернення: 11.03.2026).

5. Оверковський К. В. Правове забезпечення введення прав промислової власності в господарський оборот: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Вінниця, 2020. 238 с. URL: <https://abstracts.donnu.edu.ua/issue/view/309> (дата звернення 12.03.2026).
6. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48, ст. 552.
7. Про затвердження Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»: постанова Кабінету Міністрів України № 1185 від 03.10.2007. *Офіційний вісник України*. 2007, № 7.75 (15.10.2007), ст. 2792.
8. Бахур О. В. Судовий захист прав інтелектуальної власності у сфері господарювання: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Вінниця, 2022. 242 с. URL: <https://abstracts.donnu.edu.ua/issue/view/445> (дата звернення 12.03.2026).
9. Ткачук С. Г. Види контрафакції в сфері промислової власності та їх класифікація. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. № 1. С. 133–145. DOI 10.31558/2786-5835.2022.1.13 (дата звернення 12.03.2026).
10. Ткачук С. Г. Поняття контрафакції у сфері промислової власності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 32. С. 138–146. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6570173> (дата звернення 12.03.2026).
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності: Закон України від 20.03.2023 № 2974-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 63. ст. 209.
12. Штефан О. Посилення захисту права інтелектуальної власності: новації процесуального законодавства. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2024. № 1. С. 25–30.
13. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/1457> (дата звернення: 11.03.2026).
14. Комарницька І. І. Теоретичні та практичні аспекти цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 98–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/21> (дата звернення 12.03.2026).
15. Микитин В. І. Деякі особливості цивільно-правових способів захисту майнових прав інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 128–131.

Kostiantyn Overkovskyi. Procedural Features of Protection of Intellectual Property Rights in Civil Proceedings

The article examines the procedural features of intellectual property rights protection in disputes over counterfeiting in civil proceedings in Ukraine. It is substantiated that the effectiveness of such protection is determined not only by substantive legal norms, but also by the proper functioning of procedural mechanisms aimed at timely detection, recording and termination of violations. Particular attention is paid to the analysis of evidentiary support in cases of this category, in particular, the application of general and special procedural instruments provided for by the Civil Procedure Code of Ukraine.

The significance of the institution of evidence retrieval, examination of evidence by location, securing the claim and the special mechanism provided for in Article 84-1 of the Civil Procedure Code of Ukraine, which allows obtaining information about the origin and distribution network of counterfeit products, is revealed. It is proven that the specified norm is a key procedural tool in cases of counterfeiting, as it provides the possibility of establishing the full chain of production and sale of illegal products.

The issues of jurisdictional delimitation in intellectual property disputes are analysed, and the criteria for attributing such cases to civil proceedings are determined. The correlation between procedural and substantive legal methods of protection provided for by the Civil Code of Ukraine is separately investigated the seizure and destruction of counterfeit products, as well as the application of a one-time cash payment.

The conclusion is made about the need for further improvement of procedural mechanisms for the protection of intellectual property rights, considering the digitalization of counterfeiting activities and international standards of law enforcement.

Keywords: *intellectual property, counterfeiting, entrepreneurship, innovation, trademark, civil process, evidence, judicial protection.*

*Дата першого надходження статті до видання: 25.02.2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026 р.*